

**VANHEMMUUSKÄYTÄNTÖJEN YHTEYDET LAPSEN
SOSIAALISIIN TAITOIHIN**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos
PL 35
40351 Jyväskylä

Psykologian pro gradu -tutkielma

Margit Kangasharju

Jyväskylän yliopisto

Marraskuu 2000

TIIVISTELMÄ

Vanhempien kasvatuskäytäntöjen yhteydet 4-vuotiaiden lasten sosiaalisiin taitoihin

Tekijä: Margit Kangasharju

Ohjaaja: Anna-Maija Poikkeus

Psykologian pro gradu- tutkielma

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

Syksy 2000

35 sivua

Tutkimuksessa selvitettiin 4-vuotiaiden lasten sosiaalisten taitojen yhteyksiä vanhempien kasvatuskäytäntöihin. Tutkimusotoksessa oli 142 lasta (64 tyttöä ja 78 poikaa). Tutkimusaineisto on osa laajempaa pitkittäistutkimusta, joka on meneillään Jyväskylän yliopistossa koskien varhaista kielen kehitystä ja geneettistä dysleksiariskiä. Tutkimusmenetelminä käytettiin kyselylomakkeita, joilla vanhemmat arvioivat lapsensa sosiaalisia taitoja ja käyttäytymispiirteitä sekä raportoivat omista kasvatuskäytännöistään ja masennuksen ja stressin kokemisesta. Lasten sosiaalisissa taidoissa ilmeni eroja alaryhmien välillä, mutta tyttöjen ja poikien sosiaalisissa taidoissa havaittiin vain vähäisiä eroja. Lapsen hyvät sosiaaliset taidot olivat yhteydessä vanhemman autoritatiiviseen kasvatuskäytäntöön. Äidin masentunut kasvatuskäytäntö oli sen sijaan yhteydessä sekä poikien että etenkin tyttöjen ongelmakäyttäytymiseen. Isän kasvatuskäytännöillä ei ollut yhtä suurta vaikutusta lasten käyttäytymiseen kuin äitien.

Avainsanat: sosiaaliset taidot, alle kouluikäiset, vanhemmuus, kasvatuskäytännöt.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	1
2. MENETELMÄ.....	9
2.1. Tutkittavat.....	9
2.2. Tutkimusmenetelmät.....	10
3. TULOKSET.....	16
3.1. Lasten sosiaalisten taitojen yhteydet käyttäytymisen piirteisiin	16
3.2. Tyttöjen ja poikien sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen piirteiden vertailu.....	19
3.3. Sosiaalisten taitojen alaryhmäanalyysit.....	20
3.4. Vanhemmuuteen liittyvien tekijöiden yhteydet lapsen sosiaalisiin taitoihin.	23
4. POHDINTA.....	26
LÄHTEET.....	29

1. JOHDANTO

Eräs ihmisen elämään kuuluvista olennaisista asioista on taito liittyä toisiin ja olla heidän kanssaan vuorovaikutuksessa rikkaalla ja tyydyttävällä tavalla. Sosiaalisten taitojen puutteet saattavat vaikuttaa lapsen elämään jopa koko elämänkaaren ajan ja ne voivat olla yhteydessä antisosiaaliseen käyttäytymiseen kuten päihteiden käyttöön, rikoksiin ja koulun keskeyttämiseen (Bukowski, Newcomb, & Hartup, 1996; De Rosier, Kupersmidt, & Patterson, 1994; Kupersmidt & Coie, 1990; Kupersmidt, Coie, & Dodge, 1988; Pope & Bierman, 1999; Woodward & Fergusson, 1999). Valtaosa lapsista kykenee muodostamaan ystävyysuhteita ja ylläpitämään niitä, mutta kaikille se ei ole helppoa (Cohn, 1990; Coie, Dodge & Copottelli, 1982; Goleman, 1997; Ladd & Le Sieur, 1995; Parker & Asher, 1993; Rubin, Bukowski, Parker, 1998). Toveriarviointeihin pohjaava laajalti tunnettu jaottelu (Coie & Dodge, 1988; Coie ym. 1982; Coie, Dodge & Kupersmidt, 1990) sisältää viisi luokkaa, jotka kuvaavat lasten eroja sosiaalisessa asemassa toveripiirissä: suositut, hyljeksityt, huomiotta jäävät, keskimääräiset ja kiistanalaiset. Vaikka kyseinen jaottelu on osoittautunut hyödylliseksi vertailevissa tutkimuksissa ja myös tukitoimista hyötyvien lasten tunnistamisessa, ei mikään luokittelu pysty kuitenkaan täysin kattamaan sitä vaihtelevuutta ja yksilöllisyyttä, mikä lasten sosiaalisissa taidoissa ilmenee. Tärkeää ei ole ainoastaan tarkastella asemaa toveripiirissä, vaan myös nähdä kehityksellinen polku tähän sosiaalisten taitojen vaihtelevuuteen.

Millainen on lapsi, joka sujuvasti liittyy ryhmään kuin ryhmään ja jota muut lapset alinomaa pyytävät mukaan leikkiin? Sosiaalisesti taitava lapsi hallitsee monia taitoja, joista tärkeimpinä monet tutkijat nostavat esille itsehallinnan suhteessa omiin tunteisiinsa (Goleman, 1997; Pulkkinen, 1996; Rubin ym., 1998; Underwood, 1997), kyvyn sovittaa oma toimintansa suhteessa toiseen tarkoituksenmukaisella tavalla (Ladd & Le Sieur, 1995; Putallaz & Wasserman, 1990; Rubin ym., 1998; Underwood, 1997) ja kyvyn toimia sekä kahdenkeskisellä että ryhmätasolla (Rubin ym., 1998). Lisäksi sosiaalisesti taitavalle lapselle on ominaista kyky ymmärtää oman toiminnan seurauksia itselle ja toiselle, kyky tehdä kypsiä, moraalisia arvioita ja kyky ilmaista tunteita soveliaalla tavalla (Rubin ym., 1998).

Sosiaalisesti taitava lapsi on usein toveriryhmässään suosittu lapsen asemassa (Coie ym., 1990). Suositut lapset ovat yleensä yhteistyökykyisiä, ystävällisiä, sosiaalisia, konstruktivisia, avuliaita ja sääntöjä noudattavia (Coie ym., 1990; Rubin ym., 1998). On kuitenkin myös suosittuja lapsia, etenkin poikia, joilla on käytöksessään antisosiaalisia piirteitä (Rodkin, Farmer, Pearl & Van Acker, 2000). Näitä poikia luonnehtii aggressiivisuus, he saattavat olla urheilullisia mutta menestyvät koulussa alle keskitason. Suosituille pojille, jotka ovat prososiaalisia, on puolestaan tyypillistä mm. aggressiivisuuden vähäisyys, johtajuustaidot, urheilullisuus ja hyvä koulumenestys. On viitteitä siitä, että edellä kuvatut tulokset eivät sellaisenaan päde tyttöjen keskuudessa, vaan tyttöjen asema toveripiirissä määräytyy jossain määrin toisella tavalla kuin poikien (French, 1990).

Ystävyyssuhteiden luominen ja ylläpitäminen ovat vaikeimpia niille noin 10-15%:lle kouluikäisistä lapsista, jotka ovat toveriryhmässään hyljeksittyjä (Coie ym., 1982). Heillä on havaittu käyttäytymispiirteitä, jotka näyttäisivät olevan riskitekijöitä ystävyyssuhteiden kehittymisen kannalta kuten aggressiivisuus, äkkipikaisuus, ylivilkkaus, levottomuus, epäystävällisyys, toisten uhkaileminen ja nimittely tai toisaalta arkuus, syrjäänvetäytyvyys ja vauvamainen käytös (Asher & Dodge, 1986; Coie ym., 1990; Rubin, Chen & Hymel, 1993; Schwartz, McFadyen-Ketchum, Dodge, Pettit, & Bates, 1999). Hyljeksintään johtavien kahden pääasiallisen polun keskeiset piirteet ovat siis aggressiivisuus ja vetäytyminen (Asher & Dodge, 1986; Asher, Parkhurst, Hymel, & Williams, 1990; Bierman, Smoot, & Aumiller, 1993; French, 1988). Etenkin pojilla aggressiivisuus johtaa hyljeksintään, kun taas tytöillä hyljeksyntään liittyvät vahvimmin vetäytyminen, ahdistus ja oppimisvaikeudet (French, 1990). Hyljeksityistä lapsista valtaosa (noin puolet) on syrjittyjä aggressiivisuuden takia (Cillesen, van Ijzendoorn, van Lieshout & Hartup, 1992), ja aggressiivisuuteen perustuvaa hyljeksyntää onkin tutkittu eniten etenkin riskitekijänä myöhemmän iän rikollisuuteen, epäsosiaalisuuteen ja päihteiden käyttöön (Kupersmidt & Coie, 1990; Kupersmidt ym., 1988; Pope & Bierman, 1999; Woodward & Fergusson, 1999).

Ristiriitoja virittävien käyttäytymispiirteiden lisäksi aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla on tavallista useammin oppimisongelmia, levottomuutta ja alentunut kyky sietää frustraatioita (Rubin ym., 1993). Aggressiivisilla lapsilla on myös havaittu vaikeuksia sovittaa omaa toimintaansa tarkoituksenmukaiseksi tilanteeseen nähden, mikä näkyy mm. leikkiinpyrkimistilanteessa. Putallaz ja Wasserman (1990) havaitsivat, että aggressiiviselle lapselle on tyypillistä pyrkiä liittymään ryhmään ikään kuin väkisin; keskeyt-

täen muiden leikit ja kiinnittäen huomion itseensä. Putallaz & Wasserman (1990) muistuttavat, että jokainen lapsi toisinaan epäonnistuu mm. leikkiin pyrkimisessään, mutta sosiaalisesti taitavat lapset yrittävät useampia erilaisia strategioita, kunnes lopulta löytävät toimivan. Aggressiivisille lapsille on tyypillisempää yrittää vain muutamaa strategiaa, ja he saattavat luovuttaa helposti, jos eivät heti onnistu. Aggressiiviseen käyttäytymiseen liittyy usein puutteita sosiaalisen informaation käsittelyssä; ne voivat näkyä virheinä toisten lasten sosiaalisten vihjeiden tunnistamisessa, sosiaalisesti suotuisien toimintastrategioiden vähäisenä valikoimana tai vaikeutena nähdä sosiaalisia tilanteita toisten näkökulmasta (Coie ym., 1982; Dodge & Feldman, 1990).

Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten hyljeksinnän pitkäkestoisuutta ja pysyvyyttä (Asher & Dodge, 1986; Hymel, 1986) pitää yllä negatiivinen maine toveripiirissä, jota on vaikea muuttaa (Hymel, Wagner, & Butler, 1990). Hymel (1986) havaitsi, että toverit tulkitsevat usein hyljeksityn teot negatiivisena ja tahallisena ja hyljeksityn positiivinen käyttäytyminen puolestaan jätetään huomiotta tai sitä vähätellään. Toisten lasten epäluuloinen ja vihamielinen asenne lisää entisestään aggressiivisuutta hyljeksityssä lapsessa (Rogosch & Newcomb, 1989). Tätä negatiivista kierrettä saattaa ylläpitää aggressiivisille lapsille tyypillinen sokeus oman toiminnan motiiveille ja sen seurauksille. He monesti arvioivat itsensä ja sosiaaliset taitonsa positiivisemmin kuin opettajat ja toverit, eivätkä välttämättä näe mitään tarvetta muuttaa omaa käyttäytymistään (Boivin & Begin, 1989), vaan saattavat pitää syrjäytymistään muista johtuvana tekijänä (Crick & Ladd, 1993; Sandström & Coie, 1999). Näiden monien samaan suuntaan vaikuttavien tekijöiden seurauksena aggressiiviset lapset eristetään ryhmän ulkopuolelle, eikä ole harvinaista, että he ajautuvat kaltaistensa seuraan vahvistaen toistensa aggressiivista käyttäytymistä (Cillesen ym., 1992). Lapsi itse ei yleensä pysty murtamaan tätä negatiivista kehää, vaan tarvitsee siihen aikuisten apua (Cillesen ym., 1992). Uusimmat tutkimukset korostavat kuitenkin, että aggressiivisuus ei yksin riitä selittämään hyljeksityksi joutumista ja myöhempiä sopeutumisongelmia (Pope & Bierman, 1999). Aggressiivisuus on riskitekijä silloin, kun siihen liittyy hallitsemattomia tunteiden purkauksia ja varhain alkaneita käytöshäiriöitä (Pope & Bierman, 1999). Osa aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista kykenee muodostamaan ystävyys-suhteita ja säätelemään tunteitansa, mikä on eräs olennaisimmista taidoista ystävyys-suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä (Bierman ym. 1993; Gottman & Katz, 1989; Pulkkinen, 1996; Underwood, 1997).

Hyljeksityistä lapsista noin 10-20 % on vetäytyviä (Cillesen ym., 1992). Nämä lapset jättäytyvät yleensä vapaaehtoisesti ryhmän ulkopuolelle, kokevat ahdistusta sosiaalisissa tilanteissa (Rubin, LeMare, & Lollis, 1990), ja opettajat ja toverit luonnehtivat heitä pelokkaiksi ja ujoiksi (Rubin ym., 1990). Vetäytyvät lapset kokevat myös itse olevansa sosiaalisesti, kognitiivisesti ja fyysisesti muita taitamattomampia ja he ajattelevat, että muut eivät pidä heistä (Boivin & Begin, 1989). Muita heille ominaisia piirteitä ovat heikot kommunikointitaidot, etenkin vaikeus ilmaista itseänsä sanallisesti (Rubin ym., 1993; Younger & Boyko, 1987). Lisäksi he turvautuvat muita herkemmin aikuisen apuun ongelmatilanteissa ja saattavat vaikuttaa muista lapsista epäkypsiltä ja vauvamaisilta (Coie ym. 1990). Vetäytyvälle lapselle ominainen ahdistunut passiivisuus sisältää työillä mahdollisesti urakehitykseenkin vaikuttavan riskin aloitekyvyttömyyteen ja alkoholin liikkakäyttöön (Pulkkinen, 1996).

Pohdittaessa sosiaalisissa taidoissa ilmenevien erojen syitä nostetaan esille yleensä kaksi taustatekijää: vanhempien ja toisaalta ikätoverisuhteiden vaikutus. Tutkijat, joiden mukaan sosiaalisten taitojen kehitys perustuu ennen kaikkea vuorovaikutuskokemuksiin ja suhteisiin ikätoverien kanssa, vetoavat yleensä siihen, että toverisuhteet tarjoavat ai-noalaatuisen tasavertaisen kontekstin, jossa ei ole lapsi-vanhempi suhteen tapaan voimasuhteiden epätasapainoa. Russell, Pettit ja Mize (1998) kyseenalaistavat tämän näkemyksen. He korostavat, että vaikkakin vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa on paljon vertikaalisia piirteitä, on tämän vertikaalisen kontekstin sisällä olemassa vuorovaikutusta, joka on luonteeltaan horisontaalista. Russell ym. (1998) muistuttavatkin, että lapsen ja vanhemman välinen leikki tarjoaa mahdollisuuksia vastavuoroisuuteen ja ja-ettuun valtaan. Leikin aikana sekä vanhempi että lapsi tekevät aloitteita, neuvottelevat leikin kulusta ja tekevät yhteistyötä leikin eteenpäin viemiseksi. Tällainen horisontaalisia elementtejä sisältävä lapsi-vanhempi suhde tarjoaa lapselle kontekstin, jossa hän voi harjoittaa niitä taitoja, mitkä ovat olennaisia onnistuneen toverisuhteen luomiseksi kuten vastavuoroisuus, yhteistyö ja tasa-arvoisuus. Russell ym. (1998) painottavatkin, että autoritatiivinen kasvatustyyli on lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta kaikista suotuisin, koska siinä painotetaan nimenomaan vastavuoroisuutta, neuvottelua, yhteistyötä, lapsen mielipiteen huomioimista ja rajojen asettamista. Vertaillessaan toverisuhteiden ja vanhempien vaikutusta sosiaalisiin taitoihin Woodward ja Fergusson (1999) havaitsivat, että kotitausta ja varhaiset käytöshäiriöt ovat vahvempia puutteellisten sosiaalisten taitojen selittäjiä, kuin huonot toverisuhteet. Hyljeksityt lapset olivat

yleensä lähtöisin turvattomista oloista; äiti oli tavallista useammin yksinhuoltaja, jolle oli tyypillistä rankaiseva kasvatustyyli, perheolot vaihtuivat usein ja vanhemmuudelle oli tyypillistä puutteellinen vastaaminen lapsen tarpeisiin ja vuorovaikutusaloitteisiin. Näyttäisikin siltä, että huonot toverisuhteet vaikuttavat kehityksellistä riskiä kohottavasti pääasiassa vain silloin, kun niiden kanssa kumuloituvasti vaikuttaa muita riskitekijöitä.

Vanhempien osuutta lasten sosiaalisissa taidoissa on tutkittu aktiivisemmin vasta muutaman vuosikymmenen ajan, sillä perhettä ja toverisuhteita tarkasteltiin pitkään toisistaan irrallisena ilmiönä (Parke & Buriel, 1998). Useissa tutkimuksissa on havaittu yhteyksiä lapsi-vanhempi suhteen ja toverisuhteiden välillä (Putallaz & Heflin, 1990; Rubin, Stewart, & Chen, 1995). Vanhempien vaikutus lapsen sosiaalisiin taitoihin voi olla joko suoraa tai epäsuoraa (Parke ja Buriel, 1998). Suoraa vaikutusta ovat kaikki ne toiminnot, joissa vanhemmat pyrkivät vahvistamaan lapsen sosiaalisia taitoja esimerkiksi antamalla ystävyysuhteita koskevia neuvoja tai järjestämällä lapselle mahdollisuuksia ystävien tapaamiseen. Epäsuorat vanhempien vaikuttamiskeinot pitävät sisällään sellaisia toimintatapoja, jotka vaikuttavat toverisuhteisiin, vaikka eivät varsinaisesti ole siihen kohdistettukaan, kuten perheen ilmapiiri ja lapsi-vanhempi suhteen vuorovaikutuksellinen laatu.

Lapsi-vanhempi suhteen laadun ajatellaan heijastuvan myöhempien toverisuhteiden laatuun epäsuorasti mm. kiintymyssuhteen kautta. Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria olettaa, että vanhemman (erityisesti äidin) ja lapsen kiintymyssuhteen laatu luo lapselle sisäisen mallin ja odotuksia siitä, kuinka muut ihmiset häneen suhtautuvat (Bowlby, 1969). Kiintymystä osoittava lapsen tarpeisiin vastaava vanhempi vahvistaa lapsen perusturvallisuutta. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi oppii toimimaan vanhempiensa kanssa jäsentyneesti ja vastavuoroisesti ja hallitsemaan ja käsittelemään tunteita rakentavasti, mikä yleistyy toverisuhteisiin. Hän lähestyy ikätovereita olettaen, että he vastaavat hänen aloitteisiin (Putallaz & Heflin, 1990). Turvattomasti kiinnittynyt lapsi rakentaa puolestaan toisenlaisen mallin ja saattaa kokea myös toverisuhteissa epäluottamusta ja uhkaa hylkäämisestä. Tutkimukset näyttäisivätkin viittaavan siihen, että turvallisesti kiinnittyneiden lasten toverisuhteet eroavat turvattomasti kiinnittyneiden toverisuhteista sekä määrällisesti että laadullisesti. Turvallisesti vanhempiensa kiinnittyneet lapset mm. solmivat enemmän läheisiä ystävyysuhteita, ratkaisevat konflikteja rakentavasti, ottavat ystävien tunteet huomioon ja kykenevät käsittelemään ja ilmaisemaan omia tuntei-

taan soveliaalla tavalla (Cohn, 1990; Erwin, 1993; Kerns, 1996; Lieberman, Doyle, & Markiewicz, 1999; Park & Waters, 1989). Opettaja- ja toveriarviointien mukaan turvattomasti kiinnittyneet ovat sen sijaan vähemmän suosittuja, aggressiivisia, levottomia ja äkkipikaisia (Cohn, 1990) ja heillä on enemmän vaikeuksia tulkita muilta lapsilta tulevaa sosiaalista informaatiota (Cohn, 1990; Erwin, 1993; Lieberman ym., 1999; Park & Waters, 1989).

Toinen lasten varhaisiin perhekokemuksiin liittyvä tekijä, jonka ajatellaan heijastuvan lasten toverisuhteissaan ilmentämiin sosiaalisiin taitoihin, ovat vanhempien kasvatuskäytännöt (Janssens, 1994; Newcomb & Loeb, 1999; Parke & Buriel, 1998; Pettit, Brown, Mize, & Lindsey, 1998). Kahta samanlaista vanhempaa ei ole olemassakaan, joten yritykset jaotella kasvatuskäytäntöjä ovat usein jossain määrin yksinkertaistavia ja lähinnä suuntaa-antavia. Vanhemmuuden tyyleistä puhuttaessa viitataan yleisimmin Baumrindin (1989) näkemyksiin siitä, millainen vanhemmuus edesauttaa lapsen tasa-painoista kehittymistä, ja hänen tutkimustensa pohjalta esittämään jaotteluun autoritatiiviseen, autoritaariseen ja sallivaan vanhemmuuteen. Autoritatiiviset vanhemmat suhtautuvat lapsiinsa lämpimästi ja responsiivisesti ja luottavat enemmän ohjaamiseen ja rohkaisemiseen kuin esimerkiksi fyysiseen rankaisemiseen. Hoiva ja kontrolli ovat tasapainossa. Lasta rohkaistaan mielipiteidensä ilmaisemiseen ja hänen kanssa keskustellaan paljon. Autoritaariset vanhemmat sen sijaan ovat lapsiaan kohtaan kontrolloivia ja määrääleviä. Kodin ilmapiiriä hallitsevat monenlaiset rajoitukset, kiellot ja säännöt. Suhde lapsiin on etäinen ja keskusteluja lapsen kanssa ei pidetä tärkeänä. Sallivat vanhemmat osoittavat lapsilleen lämpöä, mutta ovat rajojen asettamisessa joko epäjohtonmukaisia tai saamattomia. He peräytyvät usein omista vaatimuksistaan antaen lapsen mielihaluille periksi.

Näistä kolmesta vanhemmuustyylistä uskotaan autoritatiivisen vanhemmuuden antavan parhaat lähtökohdat hyvien toverisuhteiden muodostumiselle (Ladd & Le Sieur, 1995). Tutkimusten mukaan autoritatiivisten vanhempien lapset ovat useimmin sosiaalisesti taitavia; he suhtautuvat muihin lapsiin ystävällisesti ja ovat yhteistyökykyisiä (Baumrind, 1989). Autoritaaristen vanhempien pojat ovat muita lapsia aggressiivisempia ja tytöt puolestaan vanhemmistaan riippuvaisempia, mikä näkyy mm. itsenäisyyden puutteina ja vetäytymisenä (Baumrind, 1989). Vastaavanlaisia kehityksellisiä seurauksia nähdään myös lapsikeskeisellä ja aikuiskeskeisellä kasvatuskäytännöllä (Pulkkinen, 1996). Lapsikeskeinen kasvatusta on johdonmukaista ja lasta kannustavaa. Siinä on

keskeistä ohjaamalla ja neuvomalla ei rankaisemalla kasvattaminen ja pyrkimys toimia lasta kuuntelevalla tavalla. Aikuiskeskeinen kasvatus nousee enemmänkin aikuisen kuin lapsen tarpeista ja heijastelee pyrkimystä selviytyä kasvatusvastuusta vähällä vaivalla. Se voi näkyä määräilynä tai välinpitämättömyyteenä.

Parisuhteen laatu on myös epäsuorasti vaikuttava tekijä sosiaalisten taitojen muodostumisessa. Se voi joko tukea tai vaikeuttaa vanhemmuutta (Cassidy, Parke, Butkovsky, & Braungart, 1992; Davis, Hops, Alpert, & Sheeber, 1998; Gottman & Katz, 1989). Aviollisten ongelmien kanssa kamppailevat vanhemmat saattavat olla ei-responsiivisia lasten tarpeille ja lasten ohjaaminen ja rajojen asettaminen jää puutteelliseksi (Gottman & Katz, 1989). Riitaisan perheilmapiirin yhteydessä lapsilla ilmenee ahdistumista, eristäytyneisyyttä, aggressiivisuutta, levottomuutta ja oppimisongelmia (Cummings, Iannotti & Zahn-Waxler, 1985; Goldenberg & Easterbrooks, 1984; Gordis, Margolin, & John, 1997; Gottman & Katz, 1989; Katz & Gottman, 1993). Levottomassa ja jännittyneessä ilmapiirissä kasvanut lapsi ei ehkä opi säätelemään omia tunnetilojaan, mikä puolestaan vaikuttaa menestymiseen toverisuhteissa (Gottman & Katz, 1989).

Muita epäsuorasti lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat masennus ja stressi, jotka kuormittavat vanhemmuutta. Masentuneet äidit ovat kärsimättömämpiä ja suhtautuvat lapsiinsa negatiivisemmin kuin ei-masentuneet äidit (Bettes, 1988; Field ym., 1988; Hops, 1995). Masennuksen ajatellaan häiritsevän tai jopa estävän kiintymyssuhteen muodostumista (Hammen, Burge, & Stansbury, 1990). Etenkin äidin masennus vaikuttaa perheen ilmapiiriin ja aiheuttaa äidin ja lapsen välille ristiriitoja (Jacob & Johnson, 1997). Äidin kokema stressi lisää ärtyneisyyttä lasta kohtaan, mikä puolestaan lisää lapsen ilmentämää aggressiivisuutta (Crnic & Greenberg, 1990; Snyder, 1991). Sekä miehet että naiset raportoivat turvautuvansa autoritaarisiin kasvatukseen ollessaan stressaantuneita (Deater-Deckard & Scarr, 1996).

Vanhemmat vaikuttavat myös suoraan lastensa sosiaalisiin suhteisiin. He vievät lapsia sosiaalisiin tilanteisiin, antavat ystävyys-suhteita koskevia neuvoja ja puuttuvat leikitilanteisiin tarpeen vaatiessa (Ladd & Le Sieur, 1995). On havaittu, että mitä enemmän vanhemmat tekevät aloitteita sosiaalisten tilanteiden järjestämiseksi, sitä suurempi on yleensä lapsen toveripiiri (Kerns, Cole & Andrews, 1998). Vanhemmat saattavat myös pyrkiä vielä aktiivisemmin rakentamaan kaveriverkostoa, esim. tekevät aloitteita leikkimahdollisuuksien järjestämiseen ja välttävät ei-toivottuja leikkikavereita (Ladd & LeSieur, 1995). Näyttäisikin siltä, että lapsi hyötyy vanhempiensa aloitteellisuudesta,

sillä aktiivisten vanhempien lapsilla on havaittu enemmän ystävyys-suhteita ja ystävyys-suhteissa enemmän pysyvyyttä (Ladd & Golter, 1988). Toisaalta Mize, Pettit ja Brown (1995) havaitsivat, että mitä enemmän äidillä oli taipumusta suoraan puuttua leikkilanteeseen, jossa lapsi leikki vieraan lapsen kanssa, sitä heikommat sosiaaliset taidot lapsella olivat. Myös Pettit ym. (1998) havaitsi, että äidin aktiivinen puuttuminen ennusti pojille huonompia sosiaalisia taitoja ja alemmaa suosiota toveripiirissä. Tutkimustulokset ovat siis osittain ristiriitaisia sen suhteen, kuinka aktiivisesti vanhempien tulisi puuttua lastensa sosiaalisiin suhteisiin. Ilmeisesti lapset hyötyvät, jos heitä viedään sosiaalisten suhteiden äärelle, mutta vanhempien tulisi kyetä arvioimaan oman välintulonsa sopivuutta. Pienet lapset hyötyvät aktiivisestakin ohjaamisesta, mutta sen sijaan kouluikäiset kokevat vanhempien väliintulon kiusallisena, eivätkä siitä merkittävästi hyödy.

Lasten sosiaalisia taitoja on tutkittu paljon, mutta sen sijaan niiden yhteyttä kasvatuskäytäntöihin yllättävän vähän, mikä selittyy perheen ja ikätoverisuhteiden tutkimustraditioiden erillisyydellä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella alle kouluikäisten lasten sosiaalisia taitoja ja niiden taustalla olevia kasvatuskäytäntöjä. Ensinnäkin pyrin kartoittamaan, millaisia 4-vuotiaat ovat sosiaalisilta taidoiltaan ja käyttäytymispiirteiltään: onko sosiaalisissa taidoissa pysyvyyttä, eroavatko tytöt ja pojat toisistaan ja onko erotettavissa sosiaalisilta taidoiltaan erilaisia alaryhmiä. Toiseksi tarkastelen vanhempien kasvatuskäytäntöjen yhteyksiä heidän lapsensa sosiaalisiin taitoihin ja ongelmakäyttäytymiseen. Kolmanneksi tarkastelen vanhempien kasvatuskäytäntöjen yhteyttä masennuksen ja stressin kokemiseen. Aikaisempien tutkimusten pohjalta oletan, että lasten sosiaalisissa taidoissa on runsasta variaatiota ja, että ne liittyvät vanhempien kasvatustyyliin sillä tavoin, että yhteyksiä ilmenee etenkin autoritatiivisen kasvatuskäytännön ja lapsen sosiaalisen taitavuuden välillä ja toisaalta masentuneen kasvatuskäytännön ja lapsen ongelmakäyttäytymisen välillä.

2. MENETELMÄ

2.1. Tutkittavat

Tutkittavina oli 142 lasta, joista 64 oli tyttöjä ja 78 poikia. Lapset osallistuvat Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella toteutettavaan Varhainen kielen kehitys ja geneettinen dysleksiariski- tutkimusprojektiin, jossa kartoitetaan dysleksian varhaisia ennuksmerkkejä ja kehitetään varhaiskehityksen arviointimenetelmiä. Pitkittäistutkimuksessa on mukana kaikkiaan noin 200 lasta, joista puolella on toisella vanhemmista diagnosoitu dysleksia, ja toinen puoli lapsista muodostaa verrokkiryhmän, joiden perhetaustassa ei ilmene lukemisen tai kirjoittamisen vaikeuksia. Lasten kehitystä seurataan monipuolisesti syntymästä lukutaidon saavuttamiseen asti. Tutkimukseen osallistuneet perheet valittiin vuosina 1993-1996 kolmessa vaiheessa: 1) odottaville perheille jaettu neuvolakysely Keski- Suomen äitiysneuvoloissa, 2) vanhempien täyttämä yksityiskohtainen postitse lähetetty kysely, 3) yliopistolla toteutettu testaus, joka sisälsi luku- ja kirjoitustaitojen ja niihin läheisesti liittyvien taitojen tutkimuksen.

Tämän osatutkimuksen otokseen valittiin kaikki 4 vuotta täyttäneet lapset ($n = 142$), joilta oli käytettävissä vanhempien täyttämät arviointilomakkeet sosiaalisista taidoista ja käyttäytymisen piirteistä. Otoksen lapsista 65 kuuluu perhetaustansa vuoksi dysleksian riskiryhmään ja 77 verrokkiryhmään, mutta koska ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkityksellisiä eroja sosiaalisissa taidoissa, ryhmät yhdistettiin kaikissa analyyseissa. Käyttäytymispiirteiden pysyvyyttä neljästä ikävuodesta kuudenteen ikävuoteen tarkasteltiin niiden lasten osalta, jotka olivat jo täyttäneet 6 vuotta ($n = 41$). Valtaosa lapsista oli kaksilapsisista perheistä (45 %). Yksilapsisista perheistä oli 10 % lapsista, 33.3 % oli kolmilapsisista perheistä ja 11.3 % oli vähintään neljälapsisista perheistä. Vanhemmista 7 %:lla ei ollut peruskoulun jälkeistä ammatillista koulutusta, ja 3 % vanhemmista oli käynyt korkeintaan yksivuotisen kurssin. Opistoasteinen koulutus oli 61 % vanhemmista ja ammatillinen korkeakoulututkinto 6 %. Yliopistollisen loppututkinnon oli suorittanut 17 % vanhemmista.

2.2. Tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineisto perustuu vanhempien täyttämiin kyselylomakkeisiin, jotka koskivat lasten sosiaalisia taitoja ja käyttäytymisen piirteitä, vanhempien kasvatuskäytäntöjä, vanhempien huolen aiheita, ja mielialaa. Kyselylomakkeet lähetettiin vastauskuorien kera perheisiin lapsen täyttäessä neljä vuotta. Vanhempia pyydettiin palauttamaan lomakkeet kahden viikon sisällä, ja tarvittaessa perheeseen lähetettiin lomakkeet toistamiseen. Vastaavat lomakkeet lähetettiin uudestaan lasten täyttäessä kuusi vuotta.

Lapsen sosiaaliset taidot. Sosiaalisten taitojen arviointi oli osa laajempaa lomaketta, jolla kartoitettiin lapsen päivähoitojärjestelyitä sekä lapsen kiinnostuneisuutta erilaisista leikkitoiminnoista ja suuntautumista kirjoihin ja lukemiseen. Sosiaalisten taitojen arvioinnissa käytettiin 17 väittämää. Vanhempia pyydettiin ilmoittamaan kunkin väittämän kohdalla, mikä Likert-skaalan vaihtoehdoista (1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = toisinaan, 4 = usein, 5 = hyvin usein) kuvasi parhaiten sitä, miten lapsi toimii ollessaan muiden lasten seurassa, erityisesti tilanteissa, joissa hän on muiden lasten kuin sisarusensa kanssa. Osiot perustuvat kouluikäisten sosiaalisten taitojen pulmien diagnosointiin tarkoitettuun yhdysvaltalaiseen *Walker-McConnell Scale of Social Competence and School Adjustment* –opettaja-arviointiin (Walker & McConnell, 1988), jota on alustavasti kokeiltu myös suomalaisilla koululaisilla (Poikkeus, 1993).

Jotta lomake soveltuisi vanhempien arviointiin alle kouluikäisten lasten sosiaalisista taidoista, osioissa tehtiin seuraavankaltaisia muutoksia: 1. alkuperäisistä 43 osiosta muodostettiin 17 osion lyhennetty versio, 2. viittaukset koulukontekstiin poistettiin kokonaan tai niiden tilalle vaihdettiin viittaus leikkitoimintoihin, 3. sanamuodoissa pyrittiin konkreettisuuteen antamalla esimerkkejä tarkoitetusta käyttäytymisestä, 4. erottelevuutta ja ymmärrettävyyttä parannettiin kääntämällä monet erityisesti aggressiota, itsehallintaa ja aloitteisuutta koskevat osiot myönteisestä ilmiasusta ongelmakäyttäytymisen suuntaan (ks. Taulukko 1).

Taulukko 1. Walker-McConnell Scale of Social Competence and School Adjustment -lomakkeen osioiden ja 4-6-vuotiaille muokattujen osioiden vertailu

Alkuperäiset osiot (kouluikäiset)	Muokatut osiot (4 – 6 –vuotiaat)
<i>I Opettajan suosima sosiaalinen käyttäytyminen</i>	
1. Käyttää fyysistä kontaktia soveliaasti	1. Hän pitää puoliaan (esim. jos joku tönii tai ottaa häneltä tavarat)
2. Kykenee tarvittaessa tekemään kompromisseja	2. Hän ottaa toiset huomioon leikissä (esim. hyväksyy toisten ehdotuksia)
3. Osoittaa myötätuntoa	3. Hän osoittaa myötätuntoa toisia lapsia kohtaan (esim. jos toinen on surullinen tai satuttanut itseään)
4. Kuuntelee toisia heidän vuorollaan	4. Hän jakaa tavaroita muiden lasten kanssa
5. Hyväksyy, ettei saa aina omaa tahtoaan periksi	5. Hänen on vaikeaa hyväksyä, ettei aina saa omaa tahtoaan periksi (Käännetty)
6. Kykenee yhteistyöhön	6. Hän komentelee muita (Käännetty)
7. Ottaa suuttumatta vastaan rakentavaa kritiikkiä	7. Hän suuttuu helposti (Käännetty)
8. Ilmaisee suuttumusta soveliaalla tavalla	8. Hän on aggressiivinen toisia lapsia tai esineitä kohtaan (Käännetty)
<i>II Toverien suosima sosiaalinen käyttäytyminen</i>	
9. Viettää välitunnit ja vapaa kouluajan tovereiden seurassa	9. Hän hakeutuu mielellään toisten lasten seuraan
10. Ystäväystyy helposti	10. Hän ystäväystyy helposti toisten lasten kanssa
11. Pyytää tovereita kanssaan leikkimään	11. Hän tekee aloitteita tutustuakseen muihin lapsiin (esim. pyytää leikkimään)
12. Toiset lapset pyytävät häntä mukaan leikkeihin	12. Toiset lapset pyytävät häntä mukaan leikkeihin ja toimintoihin
13. Auttaa vapaaehtoisesti apua tarvitsevaa toveria	13. Hän auttaa vapaaehtoisesti muita lapsia
14. Tekee keskustelualoitteita toveritilanteissa	14. Hän arastelee muita lapsia (Käännetty)
15. Pitää yllä keskustelua toveriseurassa	15. Hän on ujo (Käännetty)
16. On vuorovaikutuksessa usean eri toverin kanssa	16. Hän tutustuu toisiin hitaasti (Käännetty)
<i>III Kouluun sopeutuminen</i>	
17. Hyvät työskentelytottumukset	17. Hän noudattaa sääntöjä (esim. tavaroiden jakamisesta)

Lapsen sosiaaliset kontaktit. Lapsen sosiaaliseen verkostoon kuuluvien ikätoverikontaktien mittana olivat vanhempien raportoima tieto sisarusten määrästä ja siitä onko lapsella parasta kaveria (ei/kyllä) sekä seuraavat Likert-skaalalla arvioidut muuttujat:

1. Lapsella on yhteisiä leikkejä sisaruksen/sisarusten kanssa (0 = ei lainkaan; 4 = hyvin usein)

2. Lapsen kodin lähellä (samassa talossa, naapurustossa tai lähietäisyydellä) asuu muita lapsia, joiden kanssa on mahdollista leikkiä (1 = ei yhtään; 5 = enemmän kuin neljä)
3. Lapsi tapaa muita lapsia kuin sisaruksia esim. kodin pihalla, harrastuksissa, ystävien/sukulaisten luona (1 = kerran, pari kuussa tai harvemmin; 5 = usean kerran päivässä)
4. Lapsella on vakituisia leikkikavereita (päivähoidossa tai muualla), joita hän tapaa säännöllisesti, leikkii usein näiden kanssa tai juttelee näistä lapsista erityisesti (0 = ei vielä yhtään; 4 = enemmän kuin neljä).

Lapsen käyttäytymispiirteet. Vanhempia pyydettiin arvioimaan lapsensa käyttäytymisen piirteitä *Behavior Assessment System for Children* -lomakkeella (BASC; Reynolds & Kamphaus, 1992) lapsen ollessa 4-, 5- ja 6-vuotias. BASC-menetelmä sisältää erilliset arviointilomakkeet opettajille ja vanhemmille (4-5 v, 6-11 v ja 12-18 v) sekä itsearviointit (8-11 v ja 12-18 v). Vastaavalla tavalla kuin pitempään käytössä ollut Child Behavior Checklist -lomake (CBCL; Achenbach, 1991; Achenbach & Edelbrock, 1978) BASC antaa mahdollisuuden tarkastella käyttäytymispiirteitä sekä laaja-alaisten yläskaalojen tasolla (mm. ulospäin suuntautuvat ongelmat, sisäänpään kääntyneet ongelmat, ja adaptiiviset taidot) että alaskaaloilla (esim. aggressiivisuus, masentuneisuus). Yhdysvaltalaisessa normiaineistossa (Reynolds & Kamphaus, 1992) 4-5-vuotiaiden vanhempien tekemissä arvioinneissa toistomittauksen reliabiliteettikertoimen mediaani oli .85, mikä osoittaa hyvää luotettavuutta. Isien ja äitien arviointien keskinäisten korrelaatioiden mediaani oli kuitenkin vaatimaton .46. Validiteettitarkasteluissa BASC:in vanhempien arviointilomakkeiden on havaittu toimivan hyvin samansuuntaisesti kuin CBCL -lomake (Achenbach, 1991).

Nuorimpien lasten vanhempien arviointilomake sisältää 131 osiota, joissa vanhempaa pyydetään 4-portaista Likert-asteikkoa käyttäen ilmaisemaan kuinka hyvin kukin lause kuvaa lapsen toimintaa viimeisen puolen vuoden aikana (Ek = ei koskaan, T = toisinaan, U = usein, La = lähes aina). 4-vuotiaiden vanhemmat saivat itse päättää, tekeekö arvioinnin äiti vai isä (ilmoitetaan lomakkeessa rastilla), ja myöhemmän iän arvioinneissa pyydettiin sitä vanhempaa toimimaan arvioijana, joka oli myös viimeksi lomakkeen täyttänyt. Lapsen Kielen Kehitys -tutkimuksessa käytetään nuorimpien ikäryhmän lomaketta myös 6 vuoden iässä, koska 6-11-vuotiaille tarkoitettu lomake sisältää suomalaisen lapsen kokemusmaailmaan nähden epärelevantteja viittauksia kouluun ja koulutehtäviin.

Vanhempien arviointilomake 4-5-vuotiaille sisältää viisi yläskaalaa ja niihin sisältyvät 10 alaskaalaa: 1) Ulospäin suuntautuvat ongelmat (aggressiivisuus, hyperaktiivisuus), 2) Sisäänpäinkääntyneet ongelmat (masentuneisuus, ahdistuneisuus, somatisointi), 3) Kouluongelmat (tarkkaavuuden ongelmat), 4) Muut ongelmat (epätavanomainen käyttäytyminen, vetäytyminen), 5) Adaptiiviset taidot (sopeutuminen, sosiaaliset taidot). Tämän tutkimuksen analyysiin valittiin seitsemän osaskaalaa, jotka edustavat niitä lapsen sosiaalisen käyttäytymisen ja persoonallisuuden piirteet (ks. Taulukko 2), joiden tiedetään aiemman kirjallisuuden pohjalta olevan yhteydessä sosiaalisiin taitoihin ja vanhempien kasvatuskäytäntöihin. Koska kiinnostuksen kohteena ei ollut yksilötason diagnosointi vaan ryhmätason vertailut ja korrelatiiviset analyysit, mittana käytettiin alaskaalojen raakapistemääräsummia.

Taulukko 2. Behavioral Assessment System for Children (BASC) vanhempien arvioinnin analyysiin valitut alaskaalat

Alaskaalat	Määritelmä ja esimerkkejä osioista
1. Sosiaaliset taidot (13 osiota)	Taidot, jotka ovat edellytyksenä suotuisalle vuorovaikutukselle ikätovereiden ja aikuisten kanssa kotona, koulussa ja muissa konteksteissa. Esim. <i>Auttaa vapaaehtoisesti</i>
2. Sopeutuminen (10 osiota)	Kyky sopeutua helposti ympäristön muutoksiin. Esim. <i>Sopeutuu nopeasti uusiin hoitajiin ja opettajiin</i>
3. Aggressiivisuus (13 osiota)	Taipumus vihamieliseen (joko kielelliseen tai fyysiseen) käyttäytymiseen, joka on muiden mielestä uhkaavaa. Esim. <i>Käyttää muista lapsista haukkumanimiä; Lyö toisia lapsia</i>
4. Hyperaktiivisuus (16 osiota)	Taipumus olla yliaktiivinen, rynnätä toiminnasta toiseen ja toimia ajattelematta. Esim. <i>Kiipeilee joka paikkaan; Ei osaa odottaa vuoroaan; Toimii harkitsematta.</i>
5. Tarkkaavuuden ongelmat (7 osiota)	Taipumus häiriintyä helposti ja kokea vaikeuksia keskittymisen ylläpitämisessä. Esim. <i>On lyhytjännitteinen; Luovuttaa helposti; Kuuntelee tarkkaavaisesti (käänteinen).</i>
6. Masentuneisuus (13 osiota)	Pahan olon, surullisuuden ja stressin tunteita, jotka saattavat johtaa kyvyttömyyteen selviytyä jokapäiväisestä elämästä ja itsemurhaajatuksiin. Esim. <i>Itkee herkästi; Sanoo: "Haluan kuolla" tai "Haluaisin olla kuollut".</i>
7. Vetäytyminen (11 osiota)	Taipumus vältellä sosiaalisia kontakteja. Esim. <i>Kieltäytyy ryhmätoiminnasta; Välttelee muita lapsia</i>

Vanhempien kasvatuskäytännöt. Vanhempien kasvatuskäytäntöjen arviointi perustui 26 väittämään, joihin vanhemmat vastasivat käyttäen 4-portaista Likert-asteikkoa (1 = Ei sovi minuun lainkaan, 2 = Sopii minuun jonkin verran, 3 = Sopii minuun hyvin, 4 = Sopii minuun erittäin hyvin). Lomake täytettiin lapsen ollessa 4- ja 6-vuotias, siten, että isä ja äiti arvioivat lastaan erikseen omilla lomakkeillaan. Lomake on suomalainen versio uudistetusta (Pulkkinen, 1996; Kochanska, 1990) Block'in Child-rearing Practices Report -lomakkeesta (CRPR; Roberts ym., 1984). Lomaketta on aikaisemmin käytetty vanhempien kasvatuskäytäntöjen arviointiin etupäässä kouluikäisten lasten vanhempien keskuudessa (Onatsu-Arvilommi, Nurmi & Aunola, 1998). Alle kouluikäisten lasten arviointia varten alkuperäistä lomaketta lyhennettiin jättämällä kaksi rankaisemiseen liittyvää osiota pois (Lapseni pitäisi oppia käyttäytymään kunnolla vanhempiaan kohtaan; Kun lapseni tekee jotakin, mikä ei ole sallittua, minä tavallisesti rankaisen häntä).

Lomakkeen sisältämät väittämät heijastelevat keskeisiä kirjallisuudessa esitettyjä vanhemmuuden ulottuvuuksia. Osioista yhdeksän pyrkii tavoittamaan *autoritatiivisen* vanhemmuuden piirteitä: Itsenäisyyteen rohkaiseminen (3 osiota, esim. Kunnioitan lapseni mielipidettä); Kiintymyksen ilmaiseminen (3 osiota, esim. Olen lapseni seurassa mutkaton ja rento); Perusteluja käyttävä ohjaaminen (3 osiota, esim. Kun lapseni käyttäytyy huonosti, selvitämme asiat puhumalla). Vastaavasti kymmenen osion on ajateltu tavoittavan *autoritaarista* vanhemmuutta: Autoritaarinen kontrolli (5 osiota, esim. En anna lapseni kyseenalaistaa päätöksiäni); Lapsen ajankäytön monitorointi (3 osiota, esim. Otan selvää, missä ja kenen kanssa lapseni milloinkin on); Ohjaustavat, jotka perustuvat ahdistuksen herättämiseen (2 osiota, esim. Opetan lapselleni, että paha saa aina palkkansa). Kolmas pääasiallinen osa-alue on vanhemmuuteen liittyvä stressi, erityisesti kokemukset *avuttomuudesta ja riittämättömyydestä* vanhempana (4 osiota, esim. Kykyäni huolehtia lapsistani on vähäisempi kuin olin ajatellut). Nämä osiot perustuvat Gerris'in Parental Stress Inventory -lomakkeeseen (Gerris ym., 1993; Pulkkinen, 1996). Lisäksi lomake sisältää osioita, jotka arvioivat vanhemman ja lapsen välistä *kiintymystä* (2 osiota, esim. Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä), ja *sääntöjen noudattamiseen* ohjaamista (On tärkeää, että lapset tottelevat vanhempiaan).

Vanhempien raportoima masentuneisuus ja stressi. Vanhempien masentuneeseen mielialaan viittaavia oireita kysyttiin käyttäen aiemmin suomennetun *Beck'in Depression Inventory* -lomakkeen (BDI; Beck ym., 1979; Nurmi ym., 1995) lyhennettyä

versiota. Lapsen äitiä ja isää pyydettiin erikseen arvioimaan Likert-skaalalla 11 väittämää (esim. Väsyn nykyisin nopeammin kuin tavallisesti) sen mukaan kuinka hyvin ne pitävät hänen kohdallaan paikkansa (1 = ei pidä lainkaan paikkaansa; 5 = pitää täysin paikkansa. Tutkittavassa aineistossa skaalan sisäinen reliabiliteetti oli Cronbachin alfa - kertoimella arvioituna korkea: äitien arvioinneissa .89 ja isien arvioinneissa .87.

Kumpaakin vanhempaa pyydettiin myös ilmaisemaan Likert-skaalalla, missä määrin perhettä koskevat asiat aiheuttavat hänelle huolta tai stressiä (1 = ei lainkaan, 4 = erittäin paljon). Lomakkeen sisältämät 19 osiota käsittelivät mm. seuraavia osa-alueita: perheen taloudellinen tilanne, työelämän paineet ja työttömyys, asuminen, arjen rutiinit kotona, välit puolisoon, oma/puolison väsymys tai masennus ja alkoholin käyttö, ajan käyttö, lapsen sairastelu. Tässä aineistossa skaalan sisäinen reliabiliteetti oli Cronbachin alfa -kertoimella arvioituna seuraava: äitien arvioinneissa .80 ja isien arvioinneissa .79.

3. TULOKSET

3.1. Lasten sosiaalisten taitojen yhteydet käyttäytymisen piirteisiin

Lasten sosiaalisia taitoja koskevien arviointien rakennetta 4-vuotiaiden aineistossa tutkittiin eksploratiivisella faktorianalyysillä. Analyysissa, jossa käytettiin pääakselifaktoroitua ja Varimax-rotatiota, tulkinallisesti selkein oli pakotettu kolmen faktorin ratkaisu (selitysaste 57.8). Äitien ja isien arvioinneille erikseen tehdyt faktorianalyysit tuottivat saman rakenteen. Alla Taulukossa 3 on esitetty äitien arviointeihin perustuvat osiokohtaiset lataukset faktoreittain. Se sisältää kaikki osiot lukuunottamatta kahta väittämää (Pitää puoliaan; Toiset pyytävät leikkiin), jotka latautuivat useammalle kuin yhdelle faktorille, ja jotka sen vuoksi jätettiin pois myös summamuuttujien muodostuksesta.

TAULUKKO 3. Sosiaalisia taitoja arvioivien osioiden lataukset faktoreittain

Faktori	Väittämät	Lataus
1. Aktiivinen sosiaalisuus	- Arastelee muita lapsia	-.86
	- Tutustuu toisiin hitaasti	-.85
	- On ujo	-.84
	- Tekee aloitteita tutustuakseen muihin lapsiin	.79
	- Ystävystyy helposti toisten lasten kanssa	.72
	- Hakeutuu mielellään toisten lasten seuraan	.68
2. Prososiaalisuus	- Jakaa tavaroita muiden lasten kanssa	.79
	- Auttaa vapaaehtoisesti muita lapsia	.76
	- Noudattaa sääntöjä	.70
	- Ottaa toiset huomioon leikissä	.65
	- Osoittaa myötätuntoa toisia lapsia kohtaan	.57
3. Aggressiivisuus	- Suuttuu helposti	.83
	- On aggressiivinen toisia lapsia tai esineitä kohtaan	.71
	- Komentelelee muita	.70
	- Hänen on vaikea hyväksyä, ettei aina saa omaa tahtoaan periksi	.49

Rakennanalyysin tulosten perusteella muodostettiin kolme summamuuttujaa. Summamuuttujien sisäiset reliabiliteetit Cronbachin Alpha -kertoimella arvioituna olivat: aktiivinen sosiaalisuus .90; prososiaalisuus .78; aggressiivisuus .70.

Sosiaalisten taitojen summamuuttujien sekä yksittäisten muuttujien yhteyksiä lapsen käyttäytymisen piirteisiin tutkittiin korrelaatioanalyysin käyttäen Pearsonin korrelaatiokertoimia (ks. Taulukot 4 ja 5).

TAULUKKO 4. Sosiaalisten taitojen summamuuttujien yhteydet BASC-lomakkeen käyttäytymispiirteiden alaskaaloihin 4 vuoden iässä

Sosiaalisten taitojen summamuuttujat	Käyttäytymispiirteet (BASC)						
	Sosiaaliset taidot	Sopeutuminen	Aggressiivisuus	Hyperaktiivisuus	Tarkkaavuuden ong.	Masentuneisuus	Vetäytyminen
1. Aktiivinen sosiaalisuus	.43***	.30***	.03	.12	.04	.02	-.73***
2. Prososiaalisuus	.48***	.34***	-.27***	-.20*	-.36***	-.11	-.30***
3. Aggressiivisuus	-.08	-.05	.48***	.47***	.35***	.31***	-.15

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

Aktiivinen sosiaalisuus korreloi erittäin merkittävästi hyvän sopeutumisen ja sosiaalisten taitojen kanssa ja käänteisesti vetäytymisen kanssa. Prososiaalisuus korreloi erittäin merkittävästi sopeutumisen ja sosiaalisten taitojen kanssa ja käänteisesti prososiaalisuuden ja aggressiivisuuden, tarkkaavuuden ongelmien ja vetäytymisen kanssa. Aggressiivisuudella oli yhteyksiä monenlaisen ongelmakäyttämiseen; se korreloi erittäin merkittävästi tarkkaavuuden ongelmien, hyperaktiivisuuden ja masentuneisuuden kanssa.

TAULUKKO 5. Sosiaalisten taitojen yhteydet BASC-lomakkeen käyttäytymispiirteiden alaskaaloihin 4 vuoden iässä

Sosiaaliset taidot	Käyttäytymispiirteet (BASC)						
	Sosiaaliset taidot	Sopeutuminen	Aggressiivisuus	Hyperaktiivisuus	Tarkkaavuuden ongelmat	Masentuneisuus	Vetäytyminen
1. Hakeutuu toisten seuraan	.33 ***	.31 ***	.02	.05	.07	.03	-.42 ***
2. Vaikea hyväksyä, ettei saa tahtoaan periksi	-.05	-.03	.21**	.20*	.12	.08	-.07
3. Arastelee muita	-.27 **	-.23 **	.02	-.10	-.04	.08	.65 ***
4. Pitää puoliaan	.18 *	.13	.14	-.05	-.08	-.08	-.37 ***
5. Ystäväystyy helposti	.48 ***	.34 ***	.02	.08	.06	.09	-.55 ***
6. Komentelee muita	.11	.01	.36 ***	.37 ***	.21 **	.19 *	-.21 **
7. Ottaa toiset huomioon	.42 ***	.22 **	-.22 **	-.16	-.28 ***	.00	-.17 *
8. Tekee aloitteita tutustukseen	.43 ***	.26 **	.05	.19 *	.07	.13	-.58 ***
9. Noudattaa sääntöjä	.28 ***	.27 ***	-.25 **	-.27 ***	-.41 ***	-.20 *	-.22 **
10. Toiset pyytävät leikkiin	.50 ***	.23 **	-.13	-.12	-.20 **	-.04	-.34 ***
11. Ujo	-.23 *	-.25 **	-.07	-.08	-.02	.06	.66 ***
12. Osoittaa myötätuntoa	.30 ***	.18 *	-.19 *	-.02	-.15	-.06	-.23 **
13. Tutustuu hitaasti	-.38 ***	-.31 ***	-.02	-.08	.01	.02	.66 ***
14. Jakaa tavaroita muiden kanssa	.29 ***	.28 ***	-.16	-.18 *	-.24 **	-.05	-.21 **
15. Suuttuu helposti	-.03	-.07	.35 ***	.39 ***	.33 ***	.41 ***	-.06
16. Auttaa vapaaehtoisesti	.47 ***	.30 ***	-.18 *	-.13	-.27 ***	-.09	-.24 **
17. Aggressiivinen	-.33 ***	-.07	.51 ***	.41 ***	.38 ***	.23 *	-.06

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

Korrelaatiotarkastelut niiden lasten aineistossa, jotka olivat jo täyttäneet 6 vuotta, osoittivat, että sosiaalisissa taidoissa on vahvaa pysyvyyttä 4-vuotiaasta 6-vuotiaaksi (ks. Taulukko 6). Näyttäisi siltä, että varhain alkaneissa käyttäytymisen ongelmissa on jatkuvuutta, sillä etenkin aggressiivisuus 4-vuotiaana korreloi erittäin merkittävästi tarkkaavuuden ongelmiin, hyperaktiivisuuteen ja aggressiivisuuteen 6-vuotiaana. Myös vetäytyminen 4-vuotiaana korreloi erittäin merkittävästi vetäytymiseen 6-vuotiaana.

TAULUKKO 6. Käyttäytymispiirteiden alaskaalojen (BASC) summapistemäärien korrelaatiot 4 vuoden iästä 6 vuoden ikään (n = 41)

BASC, 4 vuotta	BASC, 6 vuotta						
	Sosiaaliset taidot	Sopeutu- minen	Aggres- siivisuus	Hyper- aktiivisuus	Tarkkaavuuden ongelmat	Masentu- neisuus	Vetäyty- minen
Sosiaaliset Taidot	.49***	.21	-.33*	-.10	-.27	-.17	-.32*
Sopeutuminen	.32*	.44**	-.24	-.09	-.21	-.17	-.32*
Aggressiivisuus	-.40**	-.45**	.52***	.58***	.51***	.26	-.18
Hyperaktiivisuus	-.29	-.25	.55***	.71***	.31	.28	-.23
Tarkkaavuuden ongelmat	-.48**	-.40**	.25	.32*	.51***	.33*	.21
Masentuneisuus	-.31*	-.24	.43**	.45**	.12	.70***	.04
Vetäytyminen	-.20	-.15	.02	-.18	-.16	.03	.63***

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

3.2. Tyttöjen ja poikien sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen piirteiden vertailu

Tyttöjen ja poikien sosiaalisten taitojen ja käyttäytymispiirteiden vertailuissa löytyi vain hyvin vähäisiä eroja sosiaalisissa taidoissa, eikä lainkaan tilastollisesti merkitseviä eroja käyttäytymispiirteissä. Tytöt ovat tilastollisesti melkein merkitsevästi poikia prososiaalisempia (ks. Taulukko 7). Ero tuli näkyviin yksittäisten muuttujien tasolla siten, että vanhemmat arvioivat tyttöjen useammin auttavan vapaaehtoisesti ($X = 3.72$, $SD = 0.77$) kuin poikien ($X = 3.41$, $SD = 0.63$; $t = 2.63$, $p < .01$) ja tyttöjen arvioitiin myös osoittavan myötätuntoa ($X = 3.90$, $SD = 0.80$) useammin kuin poikien ($X = 3.65$, $SD = 0.70$; $t = 2.01$, $p < .05$). Aggressiivisuuden arvioinneissa trendi oli sen suuntainen, että pojilla ilmeni enemmän aggressiivisuutta kuin tytöillä, tilastollisesti merkitsevä ero oli kuitenkin vain yksittäisessä aggressiivisuutta koskevassa sosiaalisten taitojen osiossa (Hän on aggressiivinen toisia lapsia tai esineitä kohtaan), jossa pojilla oli korkeampi keskiarvo ($X = 2.13$, $SD = 0.71$) kuin tytöillä ($X = 1.78$, $SD = 0.58$; $t = -3.15$, $p < .001$).

TAULUKKO 7. Tyttöjen ja poikien sosiaalisten taitojen summamuuttujien ja käyttäytymispiirteiden alaskaalojen keskiarvojen vertailu

	Työtöt (n = 64)		Pojat (n = 78)		t	p
	Ka.	SD	Ka.	SD		
Sos.taitojen summamuuttujat						
Aktiivinen sosiaalisuus	4.08	0.54	3.92	0.75	1.40	.16
Prososiaalisuus	3.81	0.52	3.63	0.46	2.23	.03*
Aggressiivisuus	2.65	0.52	2.80	0.57	-1.65	.10
Käyttäytymispiirteiden alaskaalat						
Sosiaaliset taidot	37.20	5.06	35.92	4.52	1.59	.11
Sopeutuminen	25.28	2.96	24.67	4.93	0.88	.38
Aggressiivisuus	23.55	3.51	24.59	3.86	-1.67	.10
Hyperaktiivisuus	31.77	5.54	33.28	5.08	-1.70	.09
Tarkkaavuuden ongelmat	11.09	2.37	11.68	2.10	-1.56	.12
Masentuneisuus	21.11	3.11	21.21	3.11	-0.18	.86
Vetäytyminen	16.19	3.35	17.29	4.39	-1.70	.09

* $p \leq .05$

3.3. Sosiaalisten taitojen alaryhmäanalyysit

Klusterianalyysin avulla pyrittiin löytämään lasten alaryhmiä, jotka eroavat sosiaalisilta taidoiltaan. Klusterianalyysi toteutettiin agglomeratiivisella hierarkisella klusteroinnilla (SPSS, CLUSTER) käyttäen Wardin menetelmää ja valiten läheisyysmitaksi Squared Euclidian Distances. Klusterointi perustui neljään muuttujaan, jotka standardoitiin: 1) sosiaalinen aktiivisuus (summa), 2) prososiaalisuus (summa), 3) aggressiivisuus (BASC), 4) vetäytyminen (BASC). Ensimmäiset kaksi muuttujaa edustivat positiivista sosiaalista orientaatiota ja jälkimmäiset kaksi sosiaalisten taitojen puutteita. Tulkinallisesti parhaiten soveltuvaan neljän klusterin ratkaisuun päädyttiin dendrogrammaa tarkastelemalla.

Alaryhmät nimettiin klusterointimuuttujilla havaittujen (Taulukko 8) sekä muissa käyttäytymispiirteissä havaittujen ryhmäerojen perusteella (Taulukko 9). Suurimman alaryhmän muodostavat *konstruktiivisiksi* nimetyt lapset (ryhmä 1; n = 66), joita luonnehtii prososiaalisuus ja aggressiivisten piirteiden puute. *Assertiivisiksi* nimettyyn alaryhmään kuuluvilla lapsilla (ryhmä 2; n = 26) puolestaan on konstruktiivisia enemmän aggressiivisuuden alaskaalaan sisältyviä käyttäytymispiirteitä, mutta he ovat yhtä prososiaalisia ja sosiaalisesti kaikkein aktiivisimpia. Jäljelle jäävistä kahdesta alaryhmästä toista luonnehtii muita alaryhmiä suurempi *aggressiivisuus ja hyperaktiivisuus* (ryhmä 3; n = 16) ja toista taipumus *vetäytymiseen* (ryhmä 4; n = 8).

TAULUKKO 8. Keskiarvot ja keskihajonnat standardoiduilla klusterointimuuttujilla

Klusterointi- muuttujat	Klusterit				Df	F	Scheffe
	1 (n = 66) Ka. (SD)	2 (n = 26) Ka. (SD)	3 (n=16) Ka. (SD)	4 (n = 8) Ka. (SD)			
Aktiivinen ¹ sosiaalisuus	.08 (0.8)	.86 (0.4)	-.53 (0.8)	-2.19 (0.6)	3, 112	42.3***	1 > 3,4 2 > 1,3,4 3 > 4
Prososiaalisuus ¹	.33 (0.6)	.32 (1.1)	-1.37 (0.5)	-1.08 (1.1)	3, 112	26.1***	1 > 3,4 2 > 3,4
Aggressiivisuus ²	-.38 (0.9)	.71 (0.7)	1.17 (0.8)	-.03 (0.9)	3, 112	21.0***	2 > 1 3 > 1,4
Vetäytyminen ²	-0.8 (0.7)	-1.03 (0.4)	.39 (0.5)	2.04 (0.6)	3, 112	57.8**	1 > 2 3 > 2 4 > 1,2,3

* p ≤ .05. ** p ≤ .01. *** p ≤ .001

¹ Sosiaalisten taitojen summamuuttujat; ² BASC alaskaalojen summat

Konstruktiiviset lapset ovat sosiaalisesti taitavia ja sopeutuvia lapsia, joilla ei ole aggressiivisuutta, tarkkaavuuden ongelmia, masentuneisuutta tai hyperaktiivisuutta. Assertiiviset ovat myös sosiaalisesti taitavia ja sopeutuvia lapsia, mutta he eroavat konstruktiivisista aggressiivisuuden ja hyperaktiivisuuden osalta, joita assertiivisilla on enemmän kuin konstruktiivisilla. Aggressiivis-hyperaktiivisilla on eniten ulospäin-suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä: aggressiivisuutta, tarkkaavuuden ongelmia, hyperaktiivisuutta ja sopeutumisongelmia. Vetäytyvien alaryhmällä on vähiten sosiaalisia taitoja, ja eniten taipumusta masentuneisuuteen.

TAULUKKO 9. Alaryhmien vertailu klusterimuuttujien ulkopuolisten BASC-lomakkeen käyttäytymispiirteiden alaskaalasummissa

BASC alaskaalat	Alaryhmät				Df	F	Scheffe
	Konstruktiiviset (n = 66) Ka (SD)	Assertiiviset (n = 26) Ka (SD)	Aggressiivis- hyperaktiiviset (n=16) Ka (SD)	Vetäytyvät (n = 8) Ka (SD)			
Sosiaaliset taidot	37.5 (3.9)	38.3 (4.5)	33.9 (5.4)	31.0 (2.7)	3, 112	9.4***	1,2 > 3,4
Sopeutuminen	25.3 (2.4)	26.5 (3.2)	22.5 (3.1)	20.3 (2.2)	3, 112	15.5***	1,2 > 3,4
Hyperaktiivisuus	31.2 (4.7)	35.1 (5.3)	36.6 (5.5)	34.4 (4.0)	3, 112	7.6***	2,3 > 1
Tarkkaavuuden ongelmat	11.0 (2.0)	12.1 (2.1)	13.0 (2.2)	12.3 (2.7)	3, 112	5.1**	3 > 1
Masentuneisuus	20.3 (2.8)	22.3 (3.1)	22.3 (2.7)	23.5 (4.1)	3, 112	5.7***	2,4 > 1

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

Sosiaalisissa kontaktien useudessa tai lukumäärässä ei alaryhmien välillä löytynyt eroja (Taulukko 10). Ryhmät erosivat kuitenkin vanhemman raportoinnissa siitä, oliko lapsella parasta ystävää, $X^2(3) = 8.78$, $p < .05$. Vetäytyvistä lapsista vain harvalla oli paras ystävä (37.5%) kun taas muilla lapsilla se oli tavanomaista (konstruktiiviset 83.1%; assertiiviset 73.1%; aggressiivis-hyperaktiiviset 68.8%).

TAULUKKO 10. Sosiaalisten kontaktien vertailu alaryhmittäin

Sosiaaliset kontaktit	Alaryhmät				Df	F
	Konstruktiiviset (n = 66) Ka (SD)	Assertiiviset (n = 26) Ka (SD)	Aggressiivis- hyperaktiiviset (n=16) Ka (SD)	Vetäytyvät (n = 8) Ka (SD)		
Sisarusten lukumäärä	1.3 (0.5)	1.6 (0.7)	1.4 (0.6)	1.3 (0.8)	3, 84	1.6
Yhteisten leikkien määrä sisarusten kanssa	2.7 (1.4)	3.0 (1.1)	2.9 (1.1)	2.6 (1.8)	3, 111	0.4
Lähellä asuvien lasten lukumäärä	3.2 (1.4)	3.2 (1.3)	3.2 (1.6)	3.3 (1.7)	3, 111	0.0
Muiden lasten tapaamisen useus	2.8 (1.1)	3.0 (1.2)	2.9 (1.0)	2.1 (1.0)	3, 112	1.5
Vakituisten leikkitoverien määrä	2.6 (1.1)	2.6 (1.1)	2.3 (1.4)	1.9 (1.5)	3, 112	1.1

3.4. Vanhemmuuteen liittyvien tekijöiden yhteydet lapsen sosiaalisiin taitoihin

Äitien ja isien kasvatuskäytäntöjä koskevien arviointien rakennetta 4-vuotiaiden aineistossa tutkittiin erillisillä eksploratiivisilla faktorianalyyseilla. Pääakselifaktorointia ja Varimax-rotatiota hyväksikäyttävissä analyyseissä tulkinallisesti selkein oli pakotettu kolmen faktorin ratkaisu. Kaksi faktoria nimettiin Baumrindia (1989) mukaillen autoritatiiviseksi ja autoritaariseksi kasvatuskäytännöksi ja kolmas masentuneeksi kasvatuskäytännöksi. Taulukossa 11 on esitetty osiokohtaiset lataukset faktoreittain.

TAULUKKO 11. Vanhempien kasvatuskäytäntöjä arvioivien osioiden lataukset faktoreittain äideillä ja isillä

Faktori	Väittämät	Lataus Äiti/ Isä
1. Autoritatiivisuus	- Kun lapseni käyttäytyy huonosti, selvitämme asiat puhumalla	.642 / .560
	- Uskon, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus	.610 / .640
	- Kerron usein lapselleni, kuinka paljon arvostan sitä, että hän yrittää tehdä jotakin tai saa jotakin aikaan	.604 / .776
	- Minulla ja lapselleni on hyvä suhde	.595 / .506
	- Kunnioitan lapseni mielipidettä	.589 / .640
	- Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä	.479 / .599
	- Tiedän, mistä lapseni on kiinnostunut ja mitä hän harrastaa	.472 / .342
	- Otan selvää, missä ja kenen kanssa lapseni milloinkin on	.449 / .388
	- Tiedän, mikä on lapseni päiväohjelma	.422 / .406
	- Otan tavallisesti huomioon lapseni mieltymykset tehdessäni suunnitelmia perheelle	.376 / .531
	- Olen lapsen seurassa mutkaton ja rento	.335 / .433
	- Rohkaisen lastani olemaan itsenäinen	.330 / .555
	2. Masentunut kasvatuskäytäntö	- Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä
- Kykyäni huolehtia lapsistani on vähäisempi kuin olin ajatellut		.738 / .596
- Kun ajattelen sitä, millainen vanhempi minä olen, tunnen usein syyllisyyttä tai riittämättömyyttä		.694 / .677
- Minulla on lasteni kasvattamisessa paljon enemmän ongelmia kuin osasin odottaa		.684 / .635
3. Autoritaarisuus	- Lapseni pitäisi oppia, että meidän perheessämme tavat ja säännöt ovat tärkeitä	.601 / .490
	- On tärkeää, että lapset tottelevat vanhempiaan	.520 / .457
	- En anna lapseni kyseenalaistaa päätöksiäni	.509 / .392
	- Annan lapseni nähdä, että olen vihainen	.360 / .583
	- Opetan lapselleni, että paha saa aina palkkansa	.359 / .451

Faktoreiden perusteella muodostettiin äitien ja isien kasvatuskäytäntöjen summamuuttajat: autoritatiivisuus (13 muuttujaa), masentunut kasvatuskäytäntö (4 muuttujaa), autoritaarisuus (äideillä 5 ja isillä 7 muuttujaa). Skaalojen sisäisen reliabiliteetin tarkastelu Cronbachin alfa-kertoimella osoitti autoritatiivisuuden (äidit .80 ja isät .85) ja masentuneen kasvatuskäytännön suhteen (äidit .82 ja isät .76) kohtalaista luotettavuutta, mutta vain heikkoa luotettavuutta autoritaarisuus-skaalalla (äidit .57 ja isät .69).

Äitien ja isien kasvatuskäytäntöjen suorat yhteydet olivat vähäiset: äitien ja isien masentuneen kasvatuskäytännön välillä oli merkitsevä positiivinen korrelaatio ($r = .23^{**}$) ja isän masentuneen kasvatuskäytännön ja äidin autoritaarisuuden välillä negatiivinen korrelaatio ($r = -.20^{*}$).

Kasvatuskäytännöt näyttävät olevan yhteydessä masennukseen ja stressiin. Autoritatiiviset vanhemmat eivät kärsi stressistä eivätkä masennuksesta. Sen sijaan masentunut kasvatuskäytäntö on voimakkaasti yhteydessä sekä stressiin että masennukseen sekä äideillä että isillä.

TAULUKKO 12. Äitien ja isien kasvatuskäytäntöjen yhteydet masennusoireiden ja stressin kokonaismäärään

	Vanhempien kasvatuskäytännöt					
	Autoritatiivisuus		Masentunut kasv.käyt.		Autoritaarisuus	
	Äiti	Isä	Äiti	Isä	Äiti	Isä
Masennus						
Äiti	-.29***	-.15	.51***	.11	-.09	-.04
Isä	-.15	-.23**	.22**	.31***	-.05	-.10
Stressi						
Äiti	-.26**	-.15	.51***	.23**	-.09	-.18*
Isä	-.08	-.15	.22**	.33***	-.16	.01

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

Vanhempien kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymispiirteiden välisiä yhteyksiä tyttöillä ja pojilla tutkittiin korrelaatioiden avulla (Taulukko 13). Äidin autoritatiivisuus oli positiivisesti yhteydessä tyttöjen sopeutumiseen ja sosiaalisiin taitoihin ja se korreloi

käänteisesti sekä aggressiivisuuteen että tarkkaavuuden ongelmiin tytöillä. Poikien kohdalla äidin autoritatiivisuudella oli pelkästään negatiivinen yhteys aggressiivisuuteen. Isän autoritatiivisuus oli positiivisesti yhteydessä poikien sosiaalisiin taitoihin. Äidin masentunut kasvatuskäytäntö oli yhteydessä hyvin monenlaiseseen ongelmakäyttäytymiseen ennen kaikkea tyttöjen kohdalla. Äidin masentunut kasvatuskäytäntö korreloi positiivisesti tytön aggressiivisuuteen, tarkkaavuuden ongelmiin ja masentuneisuuteen sekä negatiivisesti sopeutumiseen. Äidin masentunut kasvatuskäytäntö korreloi pojan masentuneisuuteen ja tarkkaavuuden ongelmiin ja negatiivisesti sosiaalisiin taitoihin ja sopeutumiseen. Isän masentuneisuus korreloi lähes merkitsevästi käänteisesti pojan sosiaalisiin taitoihin.

TAULUKKO 13. Vanhempien kasvatuskäytäntöjen ja lasten käyttäytymispiirteiden väliset korrelaatiot tytöillä ja pojilla

Lapsen käyttäytymispiirteet	Vanhempien kasvatuskäytännöt											
	Autoritatiivisuus				Masentunut kasvatuskäytäntö				Autoritaarisuus			
	Äiti		Isä		Äiti		Isä		Äiti		Isä	
	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat
Sosiaaliset taidot	.32**	.18	-.01	.35**	-.24	-.23*	-.17	-.22*	-.03	.13	.20	.17
Sopeutuminen	.39**	.08	-.07	.09	-.28**	-.23*	-.14	-.19	.09	.18	.07	.09
Aggressiivisuus	-.39**	-.28*	-.21	-.15	.40***	.20	-.21	.14	-.17	.03	.09	.07
Tarkkaavuuden ongelmat	-.50***	-.07	-.11	-.15	.39**	.23*	.18	.13	.05	-.06	-.03	-.02
Masentuneisuus	.20	.12	.06	.04	.29**	.31**	-.31*	.05	.03	.14	.11	.08
Hyperaktiivisuus	-.20	-.05	-.17	.00	.27*	.20	.19	.08	-.13	-.14	.16	-.04
Vetäytyminen	-.05	-.12	.21	-.20	-.14	.09	.10	-.02	-.10	-.05	.00	-.03

* $p \leq .05$. ** $p \leq .01$. *** $p \leq .001$

Alaryhmien välillä ei löydetty keskiarvovertailussa tilastollisesti merkitseviä eroja vanhempien kasvatuskäytännöissä tai vanhempien masennuksessa tai stressissä.

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa 4-vuotiaiden lasten sosiaalisia taitoja ja niiden taustalla olevia vanhemmuuskäytäntöjä. Alaryhmäanalyysissä erottui neljä sosiaalisten taitojen perusteella eroavaa ryhmää: konstruktiiiviset, assertiiviset, aggressiivis-hyperaktiiviset ja vetäytyvät. Konstruktiiivisiä lapsia luonnehti prososiaalisuus ja aggressiivisten piirteiden puute. Assertiiviset lapset olivat sosiaalisesti kaikkein aktiivisimpia ja heillä oli runsaasti prososiaalisia piirteitä, mutta konstruktiiivisiä lapsia enemmän aggressiivisuutta. Aggressiivis-hyperaktiivisten lasten ryhmässä ilmeni eniten ulospäinsuuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä kuten tarkkaavuuden ongelmia, aggressiivisuutta, hyperaktiivisuutta ja sopeutumisongelmia. Vetäytyvien lasten ryhmässä puolestaan ilmeni eniten taipumusta masentuneisuuteen ja sosiaalisten taitojen puutteita. Korrelatiiviset analyysit toivat esiin oletusten mukaisia tuloksia lasten sosiaalisten taitojen ja vanhemmuustyylien yhteyksistä. Saatujen tulosten mukaan hyvät sosiaaliset taidot ovat yhteydessä autoritatiiviseen kasvatukseen ja ongelmat sosiaalisissa taidoissa ovat yhteydessä masentuneeseen kasvatuskäytäntöön.

Aikaisempien tutkimusten mukaan varhain alkaneet käytöshäiriöt näyttäisivät olevan kehityksellinen riskitekijä ja tavallisin polku hyljeksintään ikätoverien keskuudessa. Myös tästä aineistosta löytyi alaryhmä lapsia, joilla oli keskimääräistä enemmän aggressiivista käyttäytymistä ja toisaalta niitä, joilla oli vetäytymiseen viittaavia piirteitä. Osa aggressiivisista lapsista kykenee muodostamaan ystävyysuhteita, etenkin jos heillä on riittävästi itsehallintaa, mutta saattaa olla, että osa tämän tutkimuksen aggressiivisista lapsista tarvitsee tukea, jotta negatiivinen kehä saataisiin murrettua mahdollisimman varhain. Tulokset osoittivat, että lapset jotka olivat aggressiivisiä ja vetäytyviä 4-vuotiaana olivat sitä myös 6-vuotiaana. Aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu, että aggressiivisuus ja vetäytyminen jatkuvat yleensä useita vuosia (Asher & Dodge, 1986; Hymel, 1986). Ongelmilla on tapana kasautua ja tämänkaltaista trendiä ilmeni etenkin aggressiivisten lasten kohdalla: aggressiivisuus oli voimakkaasti yhteydessä samanaikaisesti tarkkaavuuden ongelmiin, depressiivisyyteen ja hyperaktiivisuuteen.

Tulosten mukaan masentunut kasvatuskäytäntö näyttäisi olevan monenlaisen ongelmakäyttäytymisen taustalla. Äidin masentuneisuus oli merkitsevästi yhteydessä sekä poikien että etenkin tyttöjen ongelmakäyttäytymiseen, mm. tarkkaavuuden ongelmiin ja hyperaktiivisuuteen sekä vähäiseen sopeutumiseen. Sekä tytöillä että pojilla äidin masennus näyttäisi olevan yhteydessä lapsen masennukseen. Isän masentuneisuus sen sijaan ei näyttäisi vaikuttavan etenkin tyttöön samalla tavalla kuin äidin masennus, pojan huonommat sosiaaliset taidot ovat kuitenkin yhteydessä isän masennukseen. Aiemmissakin tutkimuksissa (Field ym., 1988; Jacob & Johnson, 1997) on havaittu, että äidin masennuksella on yhteyksiä lasten ongelmakäyttäytymiseen ja äidin masentuneisuus vaikuttaa voimakkaammin lapsiin kuin isän. Etenkin tytöt altistuvat poikia herkemmin äidin masennukselle (Stoneman, Brody, & Burke, 1989).

Aiemman kirjallisuuden kanssa johdonmukaisesti (mm. Baumrind, 1989) myös tässä tutkimuksessa tuli ilmi lapsen positiivisen käyttäytymisen ja hyvien sosiaalisten taitojen yhteydet autoritatiiviseen kasvatuskäytäntöön. Autoritatiiviset kasvatuseriaatteet äidillä olivat yhteydessä tyttöjen hyvään sopeutumiseen ja sosiaalisiin taitoihin sekä käänteisesti tyttöjen aggressiivisuuteen ja tarkkaavuuden ongelmiin. Myös poikien keskuudessa äidin autoritatiivisuus oli käänteisesti yhteydessä aggressiivisuuteen. Isän autoritatiivisuus puolestaan näyttäisi edesauttavan poikien sosiaalisten taitojen kehitystä. Lapsen sosiaalisiin taitoihin toki vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin vain kasvatuskäytännöt. Tämän tutkimuksen valossa näyttäisi kuitenkin siltä, että autoritatiivinen kasvatuskäytäntö antaa suotuisat lähtökohdat sosiaalisten taitojen kehittymiselle, kun taas vanhemman masentunut kasvatuskäytäntö on joidenkin lasten kohdalla riskitekijä sosiaalisia taitoja ajatellen.

Vanhempien kasvatuskäytäntöjä koskevat luokitukset on kehitetty kouluikäisten aineistoissa, mikä saattaa myötävaikuttaa siihen, että etenkin autoritaarisuuskaala ei osoittautunut kovin luotettavaksi alle kouluikäisillä eikä tuottanut odotettuja yhteyksiä lasten sosiaalisiin taitoihin. On myös mahdollista, että suomalaisten vanhempien keskuudessa autoritaarisuus ei näyttäyty aivan samankaltaisina piirteinä kuin yhdysvaltalaisen vanhempien keskuudessa ja ylipäätään kulttuureissa, joissa vanhemmuuskäytäntöjen eroavuudet ovat suurempia. Jossain määrin yllättävää oli se, että erilaisia sosiaalisia taitoja omaavien lasten alaryhmien välillä ei löydetty tilastollisesti merkitseviä eroja vanhempien kasvatuskäytännöissä tai vanhempien masennuksessa ja stressissä. Tämä saattaa osittain kuitenkin johtua alaryhmien pienestä koosta. Aiempien tutkimus-

ten mukaan (Coie ym.,1982) aggressiivis-hyperaktiivisia ja vetäytyviä ei tämän kokoisessa aineistossa yleensä ole suhteellisesti isompaa osuutta. Tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista kartoittaa vanhempien suorien ja epäsuorien lasten toverisuhteisiin vaikuttavien mekanismien yhteyksiä toisiinsa, mutta jatkossa tämän asian tutkiminen voisi tuoda kaivattua lisätietoa lasten sosiaalisista taidoista. Lisätutkimus olisi tarpeellista myös stressin ja masennuksen yhteyksistä ja vaikutuksista vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten sosiaalisiin taitoihin. Useissa tutkimuksissa on havaittu yhteyksiä isän kasvatuskäytännön ja lasten sosiaalisten taitojen välillä, mutta edelleen on laajemmin tarkemmin kartoittamatta, kuinka isät vaikuttavat lasten sosiaalisiin taitoihin.

LÄHTEET

- Ainsworth, M., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46,331-341.
- Asher, S. R., & Dodge, K. A. (1986). Identifying children who are rejected by their peers. *Developmental Psychology*, 22, 444-449.
- Asher, S. R., Parkhurst, J. T., Hymel, S., & Williams, G. A. (1990). Peer rejection and loneliness in childhood. Teoksessa S. R. Asher & J.D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 253-273). New York: Cambridge University Press.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (Toim.), *Child development today and tomorrow*, San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. Chichester: Wiley.
- Bettes, B. (1988). Maternal depression and motherese: Temporal and intonational features. *Child Development*, 59, 1089-1096.
- Bierman, K. L., & Smoot, D. L. (1991). Linking family characteristics with poor peer relations: The mediating role of conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19, 341-356.
- Bierman, K. L., Smoot, D. L., & Aumiller, K. (1993). Characteristics of aggressive-rejected, aggressive (non-rejected), and rejected (nonaggressive) boys. *Child Development*, 64, 139-151.
- Boivin, M., & Begin, G. (1989). Peer status and self-perception among early elementary school children: The case of the rejected children. *Child Development*, 60, 591-596.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol.1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bukowski, W. M., Newcomb, A. F., & Hartup, W.W. (1996). Friendship and its significance in childhood and adolescence: Introduction and comment. Teoksessa W.M. Bukowski, A.F., Newcomb & W.W. Hartup

- (Toim.), *The company they keep: Friendship during childhood and adolescence* (s. 1- 15). New York: Cambridge University Press.
- Cassidy, J., Parke, R. D., Butkovsky, L., & Braungart, J. M. (1992). Family-peer connections: The roles of emotional expressiveness within the family and children's understanding of emotions. *Child Development*, 63, 603-618.
- Cillesen, A.H., van Ijzendoorn, H.W., van Lieshout, C.F., & Hartup, W.W. (1992). Heterogeneity among peer-rejected boys: Subtypes and stabilities. *Child Development*, 63, 893-905.
- Cohn, D.A. (1990). Child-mother attachment of six-year-olds and social competence at school. *Child Development*, 61, 152-162.
- Coie, J. D. (1990). Toward a theory of peer rejection. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 365-401). New York: Cambridge University Press.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1988). Multiple sources of data on social behavior and social status. *Child Development*, 59, 815-829.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A., & Copottelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, 18, 557-571.
- Coie, J. D., Dodge, K., & Kupersmidt, J. B. (1990). Peer group behavior and social status. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 17-59). New York: Cambridge University Press.
- Crick, N. R., & Ladd, G. W. (1993). Children's perceptions of their peer experiences: Attributions, loneliness, social anxiety, and social avoidance. *Developmental Psychology*, 29, 244-254.
- Crnic, K., & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, 61, 1628-1637.
- Cummings, E. M., Iannotti, R. J., & Zahn-Waxler, C. (1985). Influence of conflict between adults on the emotions and aggression of young children. *Developmental Psychology*, 21, 495-507.
- Davis, B., Hops, H., Alpert, A., & Sheeber, L. (1998). Child responses to parental conflict and their effect on adjustment: A study of triadic relations. *Journal of Family Psychology*, 12, 163-177.

- Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, 10 (1), 45-59.
- De Rosier, M., Kupersmidt, J., & Patterson, C. (1994). Children's academic and behavioral adjustment as a function of the chronicity and proximity of peer rejection. *Child Development*, 65, 1799-1813.
- Dodge, K., & Feldman, E. (1990). Issues in social cognition and sociometric status. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 119-155). New York: Cambridge University Press.
- Erwin, P. (1993). *Friendship and peer relations in children*. Chichester, UK: Wiley.
- Field, T., Healy, B., Goldstein, S., Perry, S., Bendell, D., Schanberg, S., Zimmerman, E., & Kuhn, C. (1988). Infants of depressed mothers show depressed behavior even with nondepressed adults. *Child Development*, 59, 1569-1579.
- French, D.C. (1988). Heterogeneity of peer-rejected boys: Aggressive and non-aggressive subtypes. *Child Development*, 59, 976-985.
- French, D.C. (1990). Heterogeneity of peer-rejected girls. *Child Development*, 61, 2028-2031.
- Gerris, J. R. M., Vermulst, A., van Boxtel, D., Janssens, J., van Zutphen, R., & Felling, A. (1993). Parenting in Dutch families. Nijmegen: Institute of Family Studies, University of Nijmegen.
- Goldenberg, W.A., & Easterbrooks, M.A. (1984). Role of marital quality in toddler development. *Developmental Psychology*, 20, 504-514.
- Goleman, D. (1997). *Tunneäly: Lahjakkuuden koko kuva*. Keuruu: Otava.
- Gordis, E. B., Margolin, G., & John, R. S. (1997). Marital aggression, observed parental hostility, and child behavior during triadic family interaction. *Journal of Family Psychology*, 11, 76-89.
- Gottman, J. M., & Katz, L. F. (1989). Effects of marital discord on young children's peer interaction and health. *Developmental Psychology*, 25, 373-381.
- Hammen, C., Burge, D., & Stansbury, K. (1990). Relationship of mother and child variables to child outcomes in a high-risk sample: A causal modeling analysis. *Developmental Psychology*, 26, 24-30.

- Hops, H. (1995). Age-and gender-specific effects of parental depression: A commentary. *Developmental Psychology*, 31, 428-431.
- Hymel, S. (1986). Interpretations of peer behavior, affective bias in childhood and adolescence. *Child Development*, 57, 431-445.
- Hymel, S., Wagner, E., & Butler, L.J. (1990). Reputational bias: View from the peer group. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 156-186). New York: Cambridge University Press.
- Jacob, T., & Johnson, S. L. (1997). Parent-Child interaction among depressed fathers and mothers: Impact on child functioning. *Journal of Family Psychology*, 11(4), 391-409.
- Janssens, J. (1994). Authoritarian child rearing, parental locus of control, and the child's behaviour style. *International Journal of Behavioral Development*, 17, 485-501.
- Katz, L. F., & Gottmann, J. M. (1993). Patterns of marital conflict predict children's internalizing and externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, 29 (6), 940-450.
- Kerns, K. A. (1996). Individual differences in friendship quality: Links to child-mother attachment. Teoksessa W.M. Bukowski, A.F., Newcomb & W.W. Hartup (Toim.), *The company they keep: Friendship during childhood and adolescence* (s. 137-155). New York: Cambridge University Press.
- Kerns, K. A., Cole, A., & Andrews, P. B. (1998). Attachment security, parent peer management practices, and peer relationships in preschoolers. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44, 504-522.
- Kochanska, G. (1990). Maternal beliefs as long-term predictors of mother-child interaction and report. *Child Development*, 61, 1934-1943.
- Kupersmidt, J.B., & Coie, J.D. (1990). Preadolescent peer status, aggression, and school adjustment as predictors of externalizing problems in adolescence. *Child Development*, 61, 1350-1362.
- Kupersmidt, J. B., Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1988). The role of poor peer relationships in the development of disorder. Teoksessa S.R. Asher & J.D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 274-305). New York: Cambridge University Press.

- Ladd, G. W., & Golter, B. S. (1988). Parents' management of preschooler's peer relations: Is it related to children's social competence? *Developmental Psychology*, 24, 109-117.
- Ladd, G. W., & Le Sieur, K. D. (1995). Parents and children's peer relationships. Teoksessa M.H. Bornstein (Toim.), *Handbook of parenting: Vol.4. Applied and practical parenting* (s. 377-410). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lieberman, M., Doyle, A., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70, 202-213.
- Mize, J., Pettit, G. S., & Brown, G. B. (1995). Mothers' supervision of their children's peer play: Relations with beliefs, perceptions, and knowledge. *Developmental Psychology*, 31, 311-321.
- Newcomb, M., & Loeb, T. (1999). Poor parenting as an adult problem behavior: General deviance, deviant attitudes, inadequate family support and bonding, or just bad parents. *Journal of Family Psychology*, 13, 175-193.
- Nurmi, J.-E., Onatsu, T., & Haavisto, T. (1995). Underachievers' cognitive and behavioural strategies – self-handicapping at school. *Contemporary Educational Psychology*, 20, 188-200.
- Onatsu-Arvilommi, T., Nurmi, J.-E., & Aunola, K. (1998). Mothers' and fathers' well-being, parenting styles, and their children's cognitive and behavioural strategies at primary school. *European Journal of Psychology of Education*, XIII (4), 543-556.
- Pulkkinen, L. (Toim.) (1996). *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena.
- Park, K., & Waters, E. (1989). Security of attachment and preschool friendships. *Child Development*, 60, 1076-1081.
- Parke, R., & Buriel, R. (1998). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. Teoksessa Damon (Toim.), *Handbook of child psychology*. Vol.3. Social, emotional, and personality development. (s. 463-536). New York: Wiley.

- Parker, J. G., & Asher, S. R., (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29, 611-621.
- Pettit, G. S., Brown, E. G., Mize, J., & Lindsey, E., (1998). Mothers' and fathers' socializing behaviors in three contexts: Links with children's peer competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44, 173-193.
- Pope, A. W., & Bierman, K. L. (1999). Predicting adolescent peer problems and antisocial activities: The relative roles of aggression and dysregulation. *Developmental Psychology*, 35, 335-346.
- Pulkkinen, L. (1996). Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Pulkkinen, L.(Toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s. 29-44). Jyväskylä: Atena.
- Putallaz, M., & Heflin, A.H. (1990). Parent-child interaction. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 189-216), New York: Cambridge University Press.
- Putallaz, M., & Wasserman, A. (1990). Children's entry behavior. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (Toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 60-89). New York: Cambridge University Press.
- Rodkin, P., Farmer, T., Pearl, R., & Van Acker, R. (2000). Heterogeneity of popular boys: Antisocial and prosocial configurations. *Developmental Psychology*, 36,14-24.
- Rogosch, F.A., & Newcomb, A.F. (1989). Children's perceptions of peer reputations and their social reputations among peers. *Child Development*, 1989, 60, 597-610.
- Rubin, K., Bukowski, W., & Parker, J. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. Teoksessa Damon (Toim.) *Handbook of child psychology*. Vol. 3. Social, emotional, and personality development (s. 463-536). New York: Wiley.
- Rubin, K. H., Chen, X., & Hymel, S. (1993). Socioemotional characteristics of withdrawn and aggressive children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 39,518-534.
- Rubin, K. H., LeMare, L. J., & Lollis, S. (1990). Social withdrawal in childhood: Developmental pathways to peer rejection. Teoksessa S.R. Asher &

- J.D. Coie (Toim.). *Peer rejection in childhood* (s.217-249). New York: Cambridge University Press.
- Rubin, K. H., Stewart, S., & Chen, X. (1995). Parents of aggressive and withdrawn children. Teoksessa M. Bornstein (Toim.), *Handbook of parenting* Vol. 1, (s. 255-284). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Russell, A., Pettit, G. S., & Mize, J. (1998). Horizontal qualities in parent-child relationships: Parallels with and possible consequences for children's peer relationships. *Developmental Review*, 18, 313-352.
- Sandström, M. J., & Coie, J.D. (1999). A developmental perspective on peer rejection: Mechanisms of stability and change. *Child Development*, 70, 955-966.
- Schwartz, D., McFadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1999). Early behavior problems as a predictor of later peer group victimization: Moderators and mediators in the pathways of social risk. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 191-201.
- Snyder, J. (1991). Discipline as a mediator of the impact of maternal stress and mood on child conduct problems. *Development and Psychopathology*, 3, 263-276.
- Stoneman, Z., Brody, G., & Burke, M. (1989). Marital quality, depression and inconsistent parenting: Relationship with observed mother-child conflict. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 105-117.
- Underwood, M.K. (1997). Peer social status and children's understanding of the expression and control of positive and negative emotions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 43 (4), 610-634.
- Woodward, L. J., & Ferguson, D. M. (1999). Childhood peer relationship problems and psychosocial adjustment in late adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27 (1), 87-104.
- Younger, A. J., & Boyko, K.A. (1987). Aggression and withdrawal as social schemas underlying children's peer perceptions. *Child Development*, 58, 1094-1100.